

EDUKIMI PARASHKOLLOR NË KOSOVË – ARRITJET DHE SFIDAT

Mevlude Aliu-Gashi
Zehrie Plakolli
Bekim Morina
Sahare Reçica-Havolli
Instituti Pedagogjik i Kosovës

Abstrakt

Në edukimin parashkollor, vitet e fundit, janë bërë reforma të shumta, të cilat paraqitën nevojën të realizohet një hulumtim që pasqyron gjendjen aktuale.

Hulumtimi kishte për qëllim të mbledhë të dhëna për arritjet e deritashme në edukimin parashkollor/parafillor, 0-6 vjeç, dhe sfidat me të cilat ballafaqohet ky nivel i edukimit në Kosovë, duke përfshirë: institucionet parashkollore publike dhe private, qendrat me bazë në komunitet, qendrat edukative, dhe klasat parafillore në shkolla.

Janë trajtuar aspekte të ndryshme të edukimit parashkollor, si: Korniza ligjore dhe administrative, angazhimet e nivelit lokal për edukimin parashkollor, materialet didaktike dhe tekstet, menaxhmenti, edukatorët dhe bashkëpunëtorët profesionalë, gjithëpërfshirja në edukimin parashkollor, si dhe mirëqenia, shëndeti, ushqimi dhe mjedisi për fëmijët në institucione parashkollore/parafillore.

Hulumtimi është empirik, përshkrues, dhe karakterizohet nga qasja sasiore dhe cilësore. Bazuar në ligjet, udhëzimet administrative dhe dokumentet zyrtare që rregullojnë këtë nivel të edukimit, është realizuar hulumtimi në terren, duke përfshirë institucionet që merren me edukimin parashkollor/parafillor.

Respondentët e përfshirë në hulumtim janë: 5 drejtorë komunalë të arsimit, 18 drejtorë/esha të institucioneve parashkollore dhe 44 edukatore.

Instrumentet e përdorura janë: intervista me zyrtarë të Drejtorive Komunale të Arsimit, me drejtorë të IP publike e private, me drejtorë të shkollave dhe të qendrave me bazë në komunitet, si dhe pyetësori për edukatore.

Rezultatet e hulumtimit paraqesin nevojën e krijimit të infrastrukturës ligjore, të përshtatshme për nivelin e edukimit parashkollor, nevojën për hartim të dokumenteve zyrtare, për monitorimin e cilësisë në institucione parashkollore (publike dhe private), për bashkëpunimin e nivelit qendror e lokal, rritjen dhe planifikimin e buxhetit për edukimin parashkollor, përfshirjen më të madhe të fëmijëve - sidomos në zona rurale, shtimin e stafit mbështetës për fëmijë me nevoja të veçanta, për zhvillim profesional të edukatoreve, me theks të veçantë trajnime për hartimin dhe realizimin e planit individual.

Fjalët çelës: edukim parashkollor/parafillor, edukatore, fëmijë, publike, private.

Preschool education in Kosovo - achievements and challenges

Mevlude Aliu-Gashi
Zehrie Plakolli
Bekim Morina,
Sahare Reqica-Havolli
Kosovo Pedagogical Institute

Abstract

In recent years, many reforms have been made in preschool education, and these changes presented the need to conduct research that reflects the current situation.

The research aimed to collect data on the achievements so far in preschool / pre-primary education 0-6 years old and the challenges faced by this level of education in Kosovo, including: public and private preschool institutions, community-based centers, educational centers, and pre-primary classes in schools.

The project addressed various aspects of preschool education, such as: Legal and administrative framework; Local level commitments for preschool education; Didactic materials and textbooks in preschool / pre-primary education; Management, educators and professional associates; Inclusion in preschool education and Welfare, health, food and environment for children in preschool / pre-primary institutions;

The research is empirical, descriptive, and characterized by quantitative and qualitative approach. Based on the laws, administrative instructions and official documents governing this level of education, there was conducted terrain research, including institutions dealing with preschool / pre-primary education.

Respondents included in the research are 5 municipal directors of education, 18 directors of preschool institutions and 44 educators.

The instruments used in this research are: interviews with officials of the Municipal Directorates of Education, with directors of public and private IPs, schools and community-based centers, as well as a questionnaire for educators.

The results of the research represent the need to create a legal infrastructure appropriate for the level of preschool education, official documents, quality monitoring in private public preschool institutions, central and local level cooperation, increase and budget planning for preschool education, greater involvement of children in preschool education, especially those in rural areas, lack of support staff for children with special needs, the need for professional development of educators, with particular emphasis on the lack of training for the design and implementation of individual plan for children with special needs , etc.

Keywords: *preschool / pre-primary education, educator, children, public, private.*

I. HYRJE

Lidhur me tema të veçanta të edukimit parashkollor/parafillor janë bërë hulumtime të ndryshme, mirëpo për edukimin parashkollor/parafillor në përgjithësi, për arritjet e deritashme dhe sfidat që e përcjellin këtë nivel të edukimit, nuk është bërë ndonjë hulumtim në terren, për të marrë të dhëna nga gjendja aktuale në institucionet që realizojnë edukimin parashkollor/parafillor. Prandaj, ky hulumtim shërben për të gjithë ata që kanë interesim për gjendjen e këtij niveli të edukimit, për t'u informuar si dhe për të ndihmuar e mbështetur zhvillimin e mëtutjeshëm të edukimit parashkollor/parafillor në Kosovë.

Janë hartuar ligje dhe udhëzime administrative që rregullojnë funksionimin e edukimit parashkollor/parafillor në Kosovë dhe ligje që kanë të bëjnë me mbrojtjen, mirëqenien dhe shëndetin e fëmijëve në fëmijërinë e hershme, prandaj institucionet e edukimit parashkollor/parafillor qëndrim ditor/gjysmëditor dhe me orar të caktuar e kanë obligim ta respektojnë.

Kurrikula për edukimin parashkollor 0-5 vjeç është miratuar nga MASHTI-i në vitin 2019, por ende nuk ka filluar implementimi i saj në institucione parashkollore, ndërsa Kurrikula Bërthamë për klasën përgatitore është duke u realizuar në institucione parashkollore dhe klasë parafillore me fëmijët e moshës 5-6 vjeç. Standardet e Zhvillimit dhe të Mësuarit në Fëmijërinë e Hershme SZhMFH 0-6 vjeç janë duke u zbatuar në institucionet përkatëse publike, ndërsa në institucionet parashkollore private nuk janë trajnuar edukatorët për zbatimin e këtij dokumenti në praktikë.

Janë bërë përpjekje që ky nivel i edukimit të ketë vendin që e meriton në sistemin e edukimit dhe arsimit në Kosovë, por ka nevojë të punohet edhe më shumë në këtë drejtim, nga të gjitha nivelet lokale e qendrore: nga familja, nga shkolla, nga institucionet parashkollore etj., ngase jemi vend me përfshirje të ulët të fëmijëve në edukim parashkollor. Përpjekjet për të bërë edukimin parafillor të obliguar ende nuk janë arritur, ende ka shumë fëmijë që nuk marrin shërbime edukative institucionale parashkollore. Numri i institucioneve parashkollore private po rritet në qytetet më të mëdha dhe ka shumë nga ato që funksionojnë pa licencë, ndërsa në qytete të vogla dhe në

zona rurale ka mungesë të institucioneve publike e private. Menaxhmenti i institucioneve që merren me edukimin parashkollor/parafillor ka rol të veçantë dhe të rëndësishëm për mbarëvajtjen e realizimit të edukimit parashkollor dhe bashkëpunimin profesional.

Hulumtimi prezanton gjendjet për të gjitha arritjet që janë bërë në edukimin parashkollor/parafillor, për sfidat që e përcjellin nivelin qendror dhe lokal në përmirësimin e gjendjes në edukimin parashkollor/parafillor në Kosovë.

II. KONTEKSTI TEORIK

Pavarësisht rëndësisë së edukimit parashkollor, ka një sërë sfidash që kanë vazhduar ta zvogëlojnë shkallën e zbatimit efektiv të tij. Bazuar në kontekstin ndërkombëtar, janë disa faktorë që ndikojnë në realizimin e suksesshëm të edukimit parashkollorë, si kufizimet financiare që mund të çojnë në zbatimin joefektiv të edukimit të fëmijërisë së hershme. Raporti Edukimi për të gjithë (UNESCO) i radhit faktorët socio-ekonomikë, kequshqyerjen dhe shëndetin e keq si shembuj, të cilët mund ta dëmtojnë ndjeshëm aftësinë përpunuese njohëse të fëmijëve. Si i tillë, zbatimi i edukimit në fëmijërinë e hershme mund të jetë kritik, veçanërisht për vendet me të ardhura të ulëta. Po ashtu, referuar këtij raporti, ekziston boshllëk në kornizën e politikave, për të adresuar sfidat me të cilat përballet edukimi në fëmijërinë e hershme.

Sa u përket politikave dhe hartimit të legjislacionit për edukimin parashkollor në Kosovë, janë bërë disa hapa në këtë drejtim, por që nuk janë të mjaftueshme për të rregulluar të gjitha çështjet që të kemi një përfshirje më të lartë në edukimin parashkollor dhe edukim më cilësor.

Sfidat e nivelit komunal për realizimin efektiv të edukimit parashkollor paraqiten kryesisht në pamundësinë për të përfshirë më shumë fëmijë në edukim parashkollor, pamundësinë për të punësuar më shumë edukatore, pamundësinë për të krijuar hapësira të nevojshme dhe të përshtatshme për këtë nivel të edukimit (Gashi, A.M. & Plakolli. Z, 2016).

Sa i përket gjithëpërfshirjes në edukimin parashkollor, ka sfida në përfshirje të fëmijëve me nevoja të veçanta, në angazhimin e edukatoreve mbështetëse dhe asistentëve, në krijim të hapësirave, në zhvillim profesional të edukatoreve për të punuar me fëmijë me nevoja të veçanta etj. (Havolli R. S., & Mekolli. S., 2018).

Lidhur me punën e menaxhmentit në institucione parashkollore, sipas (Bennis, 2017) drejtorët kanë një sërë përgjegjësish të ndryshme dhe menaxhimi i tyre shpesh mund të ndihet si një punë delikate dhe balancuese, si sigurimi i një mjedis të sigurt dhe të shëndetshëm për fëmijët dhe edukatorët, sigurimi i stafi të kualifikuar, planifikimi i punës etj. Drejtorët edhe profesionalisht të jenë të përgatitur për punë me fëmijët, të kuptojnë zhvillimin e fëmijës dhe praktikat më të mira në edukimin e fëmijës. Po ashtu, të krijojnë një bashkëpunim me familjet dhe palët e interesuara, duke treguar programin, të ndihmojnë në klasë kur u nevojitet etj.

Për punën e edukatoreve në institucione parashkollore, sidomos për nevojat e edukatoreve për zhvillim profesional (Aliu Gashi, 2019), paraqiten sfidat e edukatoreve, duke theksuar nevojat për përmirësimin e kushteve të punës edukative me fëmijë, zhvillimin profesional, ofrimin e trajnimeve sipas nevojave të tyre etj.

2.1. KORNIZA LIGJORE, ADMINISTRATIVE, DHE ORGANIZIMI I EDUKIMIT PARASHKOLLOR NË KOSOVË

Sa i përket Kornizës ligjore për edukimin parashkollor/parafillor, Ligji për Edukimin Parashkollor nr. 02/L-52 (MASHT, 2006) është ende në fuqi, derisa MASHTI është duke punuar në hartimin e Ligjit të ri për fëmijërinë e hershme.

Ligji për Arsimin Parauniversitar nr. 4/L-32 (MASHT, 2011) parasheh që me plotësimin e kushteve edukimi i fëmijëve 5-6 vjeç të bëhet i obliguar, por edukimi parafillor ende është edukim vullnetar. Udhëzimet administrative i rregullojnë shumë çështje dhe i plotësojnë ligjet në fjalë, ndërsa për institucionet parashkollore private është hartuar udhëzimi administrativ që rregullon funksionimin e tyre. Janë hartuar edhe shumë

udhëzime administrative që rregullojnë normën e kuadrit profesional për punë në këto institucione, numrin e fëmijëve nëpër grupe edukative etj. Po ashtu, edhe për ushqyerjen e fëmijëve në institucione parashkollore është hartuar Udhëzimi administrativ nr. 3/2019, për të ushqyerit e shëndetshëm në institucionet edukative arsimore dhe aftësuese të arsimit parauniversitar (MAShT, 2019). Janë hartuar edhe dokumente e standarde, siç janë Standardet e përgjithshme të edukimit parashkollor, SZhMFH 0-6 vjeç (MAShT, 2011) si dhe Udhëzues për normat dhe standardet e hapësirave të objekteve parashkollore (MAShT, 2018)

Edukimi parashkollor në Kosovë organizohet në institucione parashkollore publike (fëmijët e grupmoshave 0-3 vjeç dhe 3-6 vjeç); në institucione parashkollore private (0-6 vjeç); në institucione parashkollore publiko-private (0-6 vjeç), në Qendrat me Bazë në Komunitet – QBK (0-6 vjeç), në klasë parafillore, dhe në kuadër të shkollave fillore (për fëmijët e moshës 5-6 vjeç).

Bazuar në të dhënat e SMIA 2020/2021 (MAShTI, 2021), janë 4183 fëmijë të moshës 0-5 vjeç të përfshirë në institucione parashkollore publike (nga ata 36 fëmijë janë të komuniteteve joshqiptare) dhe 20013 fëmijë të moshës 5-6 vjeç në institucione parashkollore dhe shkolla (812 janë të komuniteteve joshqiptare). Ndërsa, fëmijë të përfshirë në institucione parashkollore private të licencuara janë 4855 fëmijë të moshës 0-5 vjeç (nga ata 37 të komuniteteve joshqiptare) dhe 2128 fëmijë të moshës 5-6 vjeç (nga ata 54 të komuniteteve joshqiptare).

Në hulumtim janë përfshirë edhe Drejtoritë Komunale të Arsimit, nga të cilat janë mbledhur të dhëna rreth planeve të komunave për të rritur përfshirjen e fëmijëve në edukim parashkollor/parafillor.

Në nivelin lokal, kohët e fundit, i kushtohet më tepër rëndësi edukimit në fëmijërinë e hershme, sidomos në përfshirjen më të lartë të fëmijëve në këtë nivel të edukimit. Nga donacione të ndryshme janë duke u ndërtuar objekte të institucioneve parashkollore në disa komuna dhe, po ashtu, nga buxheti i komunave janë mbështetur disa nga këto ndërtime të objekteve.

2.2. DOKUMENTET ZYRTARE, MATERIALET DIDAKTIKE DHE TEKSTET NË EDUKIM PARASHKOLLOR/PARAFILLOR

Kurrikula për edukimin parashkollor 0-5 vjeç (MASHT, 2019) është miratuar në vitin 2019, por nuk ka filluar zbatimin në praktikë. Ndërsa, Kurrikula Bërthamë për klasën përgatitore dhe arsimin fillor në Kosovë (MASHT, 2016) është duke u zbatuar në praktikë, por, sipas hulumtimit të bërë nga Instituti Pedagogjik i Kosovës (IPK, 2019), ka mangësi dhe vështirësi në realizimin e saj, prandaj edhe janë dhënë rekomandime për rishikim të Kurrikulës Bërthamë për klasën përgatitore dhe hartim të një udhëzuesi për zbatim të saj në klasën përgatitore.

Standardet e Zhvillimit dhe të Mësuarit në Fëmijërinë e Hershme 0-6 vjeç (MASHT, 2011) është një dokument zyrtar, i cili u referohet të gjitha institucioneve edukative që merren me edukimin në fëmijërinë e hershme, ndërsa për zbatimin e tij janë trajnuar vetëm edukatorët e institucioneve parashkollore publike dhe klasave parafillore, ndërsa nuk janë trajnuar edukatorët e institucioneve parashkollore private dhe të qendrave me bazë në komunitet.

Tekstet shkollore, sipas Ligji nr. 02/L-67 (Kuvendi i Republikës së Kosovës, 2007) për botimin e teksteve shkollore, mjeteve mësimore, lektyrës shkollore dhe të dokumentacionit pedagogjik, neni 3, pika 3.3, në mësimin parashkollor, në shkollat fillore, të mesme të ulëta dhe të mesme të larta, përdoren tekstet shkollore, mjetet mësimore, lektyrat shkollore dhe dokumentacioni pedagogjik i lejuar nga MASHTI. Mirëpo, sa u përket teksteve për fëmijët e moshës 0-5 vjeç, nuk janë të miratuara nga MASHTI, prandaj ka libra që dalin pa ndonjë mbikëqyrje institucionale dhe nuk ka kontroll për cilësinë e tyre. Për fëmijët e moshës 5-6 vjeç janë në përdorim tekstet e miratuara nga MASHTI, të cilat kanë qenë në pilotim dhe do të rishikohen sipas nevojës.

Standardet e përmbledhura në këtë dokument përshkruajnë dhe caktojnë kritere dhe aspekte, të cilat duhet t'i plotësojnë tekstet shkollore dhe mjetet didaktike aktuale, moderne, në pikëpamje pedagogjike dhe didaktike. Standardet e përmbledhura vlejné, edhe pse jo secili me të njëjtën peshë për

të gjitha tekstet shkollore. Nuk ka standarde për tekstet në edukimin parashkollor.

Materialet didaktike dhe mënyra e prezantimit të tyre, bazuar në Standardet për tekste shkollore (MASHT, 2011) e kanë rolin kryesor për mbarëvajtjen e cilësisë së edukimit parashkollor. Përmbajtjet e materialeve didaktike parashkollore duhet të ofrojnë sa më shumë mundësi për tërësinë e aftësive, njohurive, vlerave, shprehive dhe sjelljeve që duhet t'i fitojnë fëmijët në kopsht. Materialet të ofrojnë mundësi që të rriten përgjegjësitë e edukatores në punën me fëmijë, të ndihmojnë dhe të inkurajojnë fëmijët për të qenë bashkëveprues aktivë në punën edukative institucionale dhe të sigurojnë rritjen progresive të cilësisë së veprimtarisë edukative.

Materialet didaktike ndihmojnë fëmijët t'i ndërtojnë dhe t'i zhvillojnë njohuritë e veta dhe të përgatiten për përvetësimin e njohurive të strukturuar të shkollës fillore.

Hartuesit e materialeve parashkollore didaktike duhet të kenë parasysh se fëmija është bartës i potencialeve të pakufishme, se vitet e para të jetës janë të rëndësishme, madje përcaktuese për të ardhmen e çdo individi dhe se ndërveprimi mjedisor mund të favorizojë apo të frenojë zhvillimin e potencialeve të fëmijëve.

Materiali parashkollor didaktik të jetë në përputhje me filozofinë, parimet, qëllimet, integrimin ndërfaqshor, objektivat e përgjithshme dhe të veçanta të fushave dhe aktiviteteve të kurrikulës së edukimit parashkollor të Kosovës.

Përmbajtja, struktura dhe koncepti didaktik i materialit parashkollor janë në funksion të edukimit sistematik të aspekteve të ndryshme të personalitetit dhe të aftësive kognitive, gjuhësore dhe krijuese të fëmijëve.

Materiali parashkollor paraqet metoda dhe forma pune interesante dhe tërheqëse për fëmijët, ngase fëmijët i vëzhgojnë, i krahasojnë dhe i klasifikojnë objektet sipas karakteristikave: masës, formës, ngjyrës, temperaturës, ndjesisë etj.

2.3. MENAXHMENTI, EDUKATORET DHE BASHKËPUNËTORËT PROFESIONALË

Menaxhmenti i institucioneve parashkollore është përfshirë në këtë hulumtim, por është trajtuar edhe rëndësia e përfshirjes së bashkëpunëtorëve profesionalë në këto institucione edukative. Detyrat dhe obligimet që kanë drejtorët/eshat në realizimin e suksesshëm të punës së tyre i bëjnë të jenë të përgjegjshëm për planet e punës, aspektet pedagogjike e administrative, si dhe për bashkëpunimin me prindërit, DKA-në, MASHTI-n dhe komunitetin.

Edukatorët kanë rol në procesin e formimit të fëmijës në institucion parashkollor, andaj është e domosdoshme që në veprimtarinë e tyre të mbështesin nevojat themelore të fëmijëve. “Çdo ndërhyrje e edukatores që do të përshtatë synimet e edukimit me aspiratat dhe aftësitë e fëmijëve, do të kontribuojë në rritjen e motivimit të tyre për sukses” (Vadahi, 2002).

Bazuar në legjislacion, edukatorja duhet të ketë përgatitje profesionale adekuate për të punuar në institucionet përkatëse të edukimit të fëmijëve.

Bashkëpunëtorët profesionalë për punë në institucione edukative mbështeten në Udhëzimin Administrativ 34/2014 (MASHT, 2014), si dhe me Udhëzimin Administrativ për licencimin e mësimeve të mesme 25/2014 (MASHT, 2014) dhe me këto udhëzime administrative rregullohet edhe licencimi i bashkëpunëtorëve profesionalë, pedagogëve dhe psikologëve, në institucione edukative arsimore. Me këto udhëzime administrative nuk rregullohen puna e mjekut në institucione edukative-arsimore dhe puna e logopedit dhe fizioterapeutit, shumë të domosdoshëm për edukimin në fëmijërinë e hershme.

2.4. GJITHËPËRFSHIRJA NË EDUKIMIN PARASHKOLLOR /PARAFILLOR

Për t’u harmonizuar me politikat ndërkombëtare në arritjen e synimeve zhvillimore të mileniumit, MASHTI brenda reformimit të sistemit arsimor ka respektuar të drejtat e barabarta të arsimit për të gjithë, pa dallim, duke përcaktuar gjithëpërfshirjen si parim në Ligjin për arsimin parauniversitar.

Sipas këtij parimi, nuk duhet të ketë dallim: gjinor, racor, të orientimit seksual, paaftësisë fizike, intelektuale ose çfarëdo paaftësie tjetër, ngjyrës, fesë, përkatësisë kombëtare, etnike ose shoqërore, të gjendjes ekonomike etj. të fëmijës apo familjes së tij. Asnjë personi nuk guxon t'i mohohet e drejta për arsimim'. (Ligji, 2011. Neni 3.1). I gjithë ligji përshkohet nga ky parime, por me nene të veçanta fuqizohet mbështetja për fëmijët me nevoja të veçanta, duke filluar nga nenet 39-43 në këtë ligj, sipas të cilit më pas janë hartuar edhe të gjitha aktet e tjera nënligjore, dokumentet, strategjitë e MASHT-it, si: PSAK 2017-2021 (MASHTI, 2016), Korniza Kurrikulare etj. Po ashtu, janë nxjerrë edhe udhëzime administrative, plane strategjike dhe dokumente të tjera të veçanta, të cilat sigurojnë mbështetje në zbatimin e ligjit, si p.sh.: Udhëzimi Administrativ nr. 18/2013, për përdorimin e Planit individual të arsimit (MASHT, 2013), Udhëzimi Administrativ nr. 16/2017, për vlerësimin e fëmijëve me nevoja të veçanta (MASHT, 2017), Plani Strategjik për Organizimin e Mësimit për Fëmijët me Nevoja të Veçanta Arsimore - PSOMFNVA 2016-2020 (MASHT, 2015), Standardet e Zhvillimit dhe të Mësuarit në Fëmijërinë e Hershme 0-6 vjet (MASHT, 2011) etj.

Si rezultat i këtyre ndryshimeve, një numër i fëmijëve me nevoja të veçanta – si kategori që konsiderohet më e marginalizuar, janë përfshirë në sistemin arsimor, por edhe fëmijët e komuniteteve. Sipas statistikave të MASHTI-t 2020/2021, në institucione të rregullta, të grupmoshës 0-6 vjeç, janë përfshirë 502 fëmijë me nevoja të veçanta.

Megjithatë, krahas sfidave të ndryshme, në nivele të ndryshme të reformimit të sistemit arsimor, ende nuk është plotësuar e tërë infrastruktura ligjore bazuar në këtë parim, ndërsa në sfida të shumta has zbatimi i tyre në praktikë. Ende nuk ka të dhëna për numrin e përgjithshëm të fëmijëve me nevoja të veçanta arsimore, pasi shumica e edukatoreve nuk janë të trajnuara për qasje gjithëpërfshirëse dhe numri i edukatoreve mbështetëse është i vogël, krahasuar me numrin e nxënësve të përfshirë, dhe mungojnë asistentët në institucione.

2.5. MIRËQENIA, SHËNDETI, USHQIMI DHE MJEDISI PËR FËMIJËT NË INSTITUCIONE PARASHKOLLORE

Zhvillimi optimal i trurit kërkon që fëmija të ketë së paku një mjedis stimulues, ushqim të shëndetshëm dhe marrëdhënie sociale me persona që janë të vëmendshëm ndaj nevojave të tij. Kushtet jo të sigurta, marrëdhëniet negative dhe mungesa e mundësive për arsimim gjatë viteve të para të jetës, mund të bëjnë që fëmijët të humbasin mundësinë që u ofron kjo periudhë e zhvillimit, çka mund të ketë pasoja të pakthyeshme dhe të prekë potencialin e tyre për të gjithë jetën (Kulla, A., Zisi, A., Ikonimi, E., 2017).

Edhe sigurimi i kushteve bazë për zhvillimin emocional, njohës dhe social të fëmijëve, duhet të jetë prioritet për të pasur fëmijë sa më të shëndetshëm.

Lidhur me mirëqenien, shëndetin dhe ushqimin që ofrohet në të gjitha institucionet që organizohet edukimi institucional parashkollor/parafillor, publik dhe privat, nuk ka hulumtime që paraqesin të arriturat e as sfidat në këtë drejtim. Por, bazuar në Kornizën ligjore dhe udhëzimet administrative që e rregullojnë funksionimin e këtij niveli të edukimit, në të gjitha aspektet: edukim, kujdes, mirëqenie për fëmijët, disa institucione nuk i realizojnë të gjitha kërkesat ligjore dhe administrative. Një numër i vogël i institucioneve parashkollore kanë mjek (pediatër), një numër shumë i vogël kanë psikolog, por nuk kanë logoped.

Ndërsa, sa i përket të ushqyerit të fëmijëve në institucione edukative-arsimore, është hartuar Udhëzimi Administrativ nr. 03/2919 (MAShT, 2019) për të ushqyerit e shëndetshëm të fëmijëve në institucione edukative-arsimore aftësuese të arsimit parauniversitar në Kosovë.

Mjedisi dhe kushtet në objekte parashkollore, në të cilat realizohet edukimi parashkollor, janë kushti bazë që një fëmijë të rritet shëndetshëm. Një mjedis fizik i rregulluar mirë dhe i sigurt i jep mundësi fëmijës të luajë, të eksplorojë dhe të zbulojë (Kulla, A., Zisi, A., Ikonimi, E., 2017).

2.6. QËLLIMI I HULUMTIMIT

Hulumtimi kishte për qëllim të mbledhë të dhëna për arritjet e deritashme në edukimin parashkollor/parafillor 0-6 vjeç dhe sfidat, me të cilat ballafaqohet ky nivel i edukimit në Kosovë, duke përfshirë të gjitha format e organizimit të tij (institucionet parashkollore publike/private, qendrat me bazë në komunitet, qendrat edukative dhe klasat parafillore në kuadër të shkollave).

2.7. PYETJET E HULUMTIMIT

1. Cilat janë arritjet dhe sfidat në zbatimin e Kornizës ligjore dhe dokumaneteve zyrtare për realizimin e edukimit parashkollor/parafillor në institucionet që realizojnë edukim parashkollor?
2. Cilat janë arritjet dhe sfidat e nivelit komunal, menxhmentit të IP-ve dhe edukatoreve në sigurimin e mirëqenies së fëmijëve dhe në realizimin cilësor të edukimit parashkollor/parafillor?
3. Cilat janë arritjet dhe sfidat e gjithëpërfshirjes në punën e edukatoreve?

III. METODOLOGJIA

3.1. *Modeli i hulumtimit*

Hulumtimi është empirik, përshekruar, dhe karakterizohet nga qasja sasiore dhe cilësore.

3.2. *Mostra*

Respondentët e përfshirë në hulumtim janë: 5 drejtorë komunalë të arsimit, 18 drejtorë/esha të institucioneve parashkollore dhe 44 edukatore.

3.3. *Instrumentet*

Janë hartuar instrumentet e hulumtimit: intervista për zyrtarë komunalë të arsimit dhe për drejtorë/esha të institucioneve edukative parashkollore dhe pyetësor për edukatore.

3.4. *Procedura e mbledhjes së të dhënave*

Për realizimin e hulumtimit janë njoftuar me kohë të gjithë respondentët e përfshirë në hulumtim. Për arsye të situatës pandemike, hulumtimi është realizuar online, në periudhën shtator-tetor 2020.

3.5. *Procedura e analizës së të dhënave*

Të dhënat sasiore janë përpunuar me programin SPSS, ndërsa të dhënat cilësore janë grupuar, janë përpunuar dhe të gjitha janë paraqitur në mënyrë narrative në këtë raport.

IV. REZULTATET E HULUMTIMIT

4.1. ARRITJET DHE SFIDAT E MASHTI-t PËR REALIZIMIN CILËSOR TË EDUKIMIT PARASHKOLLOR

Është bërë hulumtimi kabinetik, janë analizuar ligjet, udhëzimet administrative, dokumentet zyrtare, strategjitë, standardet, kurrikulat dhe doracakët e hartuar e të realizuar nga MASHTI, për të identifikuar arritjet dhe sfidat e zbatimit të tyre në praktikë.

Rezultatet paraqesin si të arritura: Hartimin e ligjeve që rregullojnë funksionimin e edukimit në fëmijëri të hershme, Ligjin për Arsimin Parauniversitar, nr. 04/L-032 (MASHT, 2011), i cili rregullon edukimin duke filluar nga mosha 0. Funksionimin e Ligjit për Arsimin në Komuna, nr. 03/L-068 (MASHT, 2008), me të cilin bëhet organizimi i institucioneve arsimore publike dhe ofrimi i arsimit publik në nivelet arsimore parashkollore, fillore, të mesme të ulëta, të mesme të larta dhe të larta në komunat e Republikës së Kosovës. Po ashtu, hartimi i udhëzimeve administrative që rregullojnë pjesë të veçanta të funksionit të edukimit parashkollor.

Ligji për Fëmijërinë e Hershme është duke u hartuar dhe pritet të përfundojë së shpejti.

Regjistrimi i statistikave për numrin e fëmijëve të përfshirë në edukim parashkollor/parafillor, përmes sistemit SMIA-MASHTI, ku ato të dhëna

përditësohen dhe përgatitet raport vjetor, për numrin e fëmijëve të përfshirë në edukim parashkollor/parafillor, numrin e edukatoreve, numrin e fëmijëve me nevoja të veçanta të përfshirë në edukimin parashkollor/parafillor, e të dhëna të tjera, të cilat na shërbejnë si orientim i mirë për të ndërmarrë hapa të nevojshëm për përmirësim të gjendjes në rritjen e përfshirjes së fëmijëve në edukim parashkollor, në rritjen e numrit të edukatoreve, asistentëve etj.

Në Planin Strategjik të Arsimit - PSAK 2017-2021 (MAShTI, 2016), hapësirë e veçantë dhe e rëndësishme në objektivat e tij i është kushtuar edukimit parashkollor.

Realizimi i përmbajtjes edukative, duke zbatuar Kurrikulën Bërthamë për klasën përgatitore, të gjitha edukatorët që janë në proces edukativ e kanë ndjekur trajnimin dhe janë përgatitur për ta zbatuar në praktikë. Realizimi praktik i Standardeve të Zhvillimit dhe të Mësuarit në Fëmijërinë e Hershme, 0-6vjeç, mbështet cilësinë në edukim.

Një e arritur tjetër është realizimi i Platformës Edukimi në Distançë - Kujdesi, Zhvillimi dhe Edukimi në Fëmijërinë e Hershme, për moshën 0 – 6 vjeç. Kjo platformë filloi të përgatitet dhe të realizohet me krijimin e situatës pandemike dhe ka rezultuar të jetë e suksesshme, sepse ka ndihmuar shumë realizimin e edukimit në distancë, është shfrytëzuar dhe vazhdon të jetë aktive edhe tani, jo vetëm nga edukatorët, prindërit dhe fëmijët e përfshirë në edukim institucional parashkollor, por përdoret edhe nga prindërit dhe fëmijët që nuk janë të përfshirë në edukim institucional.

E arritur është edhe ndërtimi i IP të reja, ngase janë ndërtuar disa institucione publike parashkollore dhe janë në proces të ndërtimit edhe disa të tjera. Bashkëpunimi me OJQ në projekte të ndryshme, trajnimet e edukatoreve, pajisja e klasave parashkollore/parafillore me inventar dhe mjete të nevojshme për edukim cilësor, janë arritje të tjera. Po ashtu, edhe licencimi i 170 IP private dhe rritja e përfshirjes së numrit të fëmijëve në edukim parashkollor.

Sfidat në realizimin efektiv të edukimit parashkollor në Kosovë paraqiten si: Finalizimi i Ligjit për Fëmijërinë e Hershme, që është në proces të hartimit për disa vite me radhë dhe ende nuk është finalizuar; Ligji për Edukimin

Parashkollor, nr. 02/L- 52 (MAShT, 2006), nuk i plotëson nevojat e realizimit efektiv të edukimit parashkollor; Ligji për Arsimin Parauniversitar në Kosovë, nr. 04/L-032 (MAShT, 2011), neni 49, dispozita kalimtare, pika 2, që parashihej të hyjë në fuqi nga viti shkollor 2015/16, nëse krijohen kushtet financiare dhe pas një vlerësimi ekzakt të kostos financiare të periudhës vijuese, të bëhej i obliguar edukimi parafillor, mirëpo është edukim vullnetar.

Hulumtimi i realizuar nga Instituti Pedagogjik i Kosovës (IPK, 2019) rekomandon rishikimin e Kurrikulës Bërthamë për klasën përgatitore dhe hartimin të udhëzuesve të veçantë për zbatimin e saj në klasë parafillore.

Kurrikula për edukimin parashkollor (MAShTI, 2006) nuk i përmbush nevojat e përmbajtjes për edukim cilësor, sepse është e vjetër dhe kanë dështuar përpjekjet për të hartuar një kurrikulën e re për fëmijët e moshës 0-5 vjeç.

Përdorimi i pakos me tekste për klasën parafillore është duke u zbatuar në klasat parafillore, edhe pse është vlerësuar të jetë jo e përshtatshme për moshën e fëmijëve 5-6 vjeç.

Mungesa e bashkëpunimit ndërsektorial, për ofrimin e mundësisë që fëmijët të marrin shërbimet e nevojshme me kohë, jo vetëm edukative, por edhe shëndetësore, të mirëqenies sociale etj.

Nuk dihet numri i institucioneve parashkollore të palicencuara dhe nuk monitorohet cilësia edukative në ato institucione.

4.2. ARRITJET DHE SFIDAT NË EDUKIMIN PARASHKOLLOR SIPAS DKA-ve

Institucionet parashkollore publike dhe klasat parafillore në kuadër të shkollave - Sipas të dhënave të dala nga hulumtimi me zyrtarë të DKA-ve, disa shkolla nuk kanë klasë parafillore, shkaku i mungesës së hapësirës, edhe pse ky numër është i vogël. Në 5 komunat e përfshira janë gjithsej 11 institucione parashkollore publike, kurse klasa parafillore në kuadër të shkollave janë gjithsej 251. Përfaqësuesit e tri kanë thënë se kanë

institucione publiko-private edhe qendra me bazë në komunitet. Sa i përket licencimit, sipas përfaqësuesve të DKA-ve të 3 komunave, ekzistojnë 23 institucione private të licencuara, kurse përfaqësuesit e dy DKA-ve kanë deklaruar se licencimi është kompetencë e MASHTI-t dhe nuk kanë informacione për licencat.

Drejtoritë Komunale kanë identifikuar një sërë arritjesh dhe sfidash, me të cilat përballet arsimi parashkollor/parafillor, si: përfshirja e fëmijëve në edukimin parashkollor/parafillor, puna e menaxhmentit, puna e edukatoreve, bashkëpunimi edukatore-prind, mentorimi, kurrikula, tekstet dhe materialet, edukatorët mbështetëse, asistentët etj.

Përfshirja e fëmijëve në edukimin parashkollor/parafillor. Të dhënat e siguruar flasin për një nivel të kënaqshëm të përfshirjes së fëmijëve në edukim parafillor, rritje të numrit të fëmijëve të përfshirë; numër të madh i fëmijëve të sistemuar nëpër shkollat më të afërta; përmirësim i cilësisë së shërbimeve të punës edukative në fëmijërinë e hershme, si dhe infrastrukturës.

Po ashtu, të gjeturat tregojnë se është shtuar besueshmëria e prindërve dhe është rritur interesimi për përfshirjen e fëmijëve në parafillor. Përmes projekteve, është arritur të krijohen Qendra të Kujdesit dhe Zhvillimit në Fëmijërinë e Hershme, në zonat rurale, dhe janë përfshirë fëmijët e grupmoshave 3-4 dhe 4-5 vjeç.

Me gjithë të arriturat, janë evidentuar edhe një sërë sfidash sa i përket përfshirjes: numri i vogël i fëmijëve në zonat rurale (ua pamundëson shkollave të hapin klasë parafillore), përfshirja e fëmijëve të minoriteve në klasat përgatitore, kualifikimi i edukatoreve që punojnë me grupmoshën 0-3 vjeç, trajnimet e stafit edukativ në nivelin parashkollor, mungesa e një linje të veçantë buxhetore për nivelin e edukimit parashkollor, stafi i moshuar dhe me sëmundje kronike (vështirësitë në arritjen e rezultateve që parashohin Standardet për edukimin e fëmijërisë së hershme dhe KK), mungesa e hapësirave të mjaftueshme, mungesa e mjeteve didaktike dhe këndeve të lojërave, numri i vogël i institucioneve parashkollore publike në qytete dhe cilësia e shërbimeve.

Menaxhimi i IP-ve. Sipas DKA-ve, drejtoreshat kanë fituar njohuri të mira për teorinë dhe praktikën e drejtimit të institucionit. Falë tyre, është arritur të bëhen: organizimi i mirë i punës edukative, përmirësimi i kushteve fizike, promovimi i ushqimit të shëndetshëm, vetëdijësimi i prindërve për rëndësinë e edukimit parashkollor dhe interesimi për përfshirjen e fëmijëve në kopshte.

Po ashtu, falë punës së mirë të menaxhmentit, është arritur të pajisen objektet me teknologji të informacionit, të menaxhohen punët ekipore, si dhe të zbatohen në përpikëri ligjet, udhëzimet administrative, rregulloret, dhe planet për zhvillimin e institucioneve.

Udhëheqësit e institucioneve parashkollore kanë arritur t'i menaxhojë me sukses financat dhe të rrisin buxhetin, duke bashkëpunuar ngushtë me përfaqësuesit e komunitetit të institucionit, DKA-të, MASHTI-n, OJQ-të dhe prindërit. Po ashtu, kanë arritur të sigurojnë shërbime cilësore për të gjithë fëmijët dhe të sigurojnë fonde financiare për mbështetje të edukatoreve me materiale. Disa prej këtyre institucioneve kanë përfituar shumë projekte, në bashkëpunim të vazhdueshëm me komunitetin dhe organizatat vendore dhe ndërkombëtare.

Përveç të arriturave, menaxhmenti i këtyre institucioneve është përballur edhe me sfida, ndër të cilat ishin: trajnimi i edukatoreve për zbatim të kurrikulës, kërkesat e mëdha për regjistrimin e fëmijëve; monitorimi i shumë objekteve (ka institucione me disa objekte të ndara), organizimi i vazhdueshëm i trajnimeve të edukatoreve dhe prindërve, menaxhimi i personelit me probleme shëndetësore etj.

Puna e edukatoreve në institucione parashkollore/parafillore dhe QBK.

Me gjithë vështirësitë, është arritur të sigurohen mundësi të barabarta për të gjithë fëmijët në mjedise, duke përfshirë edhe fëmijët me nevoja të veçanta. Pjesëmarrja në mënyrë aktive në trajnime, bashkëpunimi i ngushtë në aspektin profesional me udhëheqjen e institucionit, pastaj përfshirja e prindërve në aktivitetet e kopshtit, u kanë ndihmuar edukatoreve të realizojnë me sukses planet dhe programet, sipas standardeve dhe KK-së.

Sfida në punën e edukatoreve dhe stafit tjetër mbështetës, sipas përfaqësuesve të DKA-ve, duke pasur parasysh ndjeshmërinë e punës në

këtë nivel, mbeten tekstet e papërshtatshme dhe të ngarkuara, të cilat nuk përputhen me kurrikulën; numri i madh i fëmijëve në grupe; mungesa e stafit për zëvendësime (mosha dhe shëndeti i tyre); trajnimet bazuar në nevoja, dhe sidomos mungesa e fondeve për organizim të aktiviteteve të nevojshme me fëmijë.

Bashkëpunimi ndërmjet edukatoreve dhe prindërve. Sipas përfaqësuesve të DKA-ve, bashkëpunimi me prindër është në nivel të kënaqshëm. Është rritur vetëdijësimi i prindërve për rëndësinë e edukimit parashkollor, falë organizimit të takimeve periodike me ta dhe përfshirjes në edukimin e fëmijëve. Shumica e prindërve marrin pjesë në aktivitete të ndryshme, të realizuara nga institucionet parashkollore/parafillore, dhe ky numër i pjesëmarrjes është në rritje, duke iu falënderuar edhe disa organizatave që i mbështesin aktivitetet e institucioneve parashkollore.

Me gjithë vetëdijësimin e prindërve dhe gatishmërisë më të madhe për të bashkëpunuar me edukatorët dhe institucionet parashkollore, sfida mbetet rritja e përfshirjes në aktivitete të përbashkëta, rritja e bashkëpunimit, komunikimi efikas dhe mirëkuptimi i ndërsjellë me një numër të prindërve.

Zbatimi i kurrikulës për klasën përgatitore. Pothuajse të gjitha edukatorët janë trajnuar për zbatimin dhe implementimin me sukses të KK dhe KB. Edhe rrjeti i bashkëpunimit të edukatoreve lidhur me kurrikulat e reja është i kënaqshëm.

Sfida mbeten përgatitja e teksteve në harmoni me kërkesat e kurrikulës, krijimi i ekipeve profesionale për mbikëqyrje të procesit dhe mbështetje të vazhdueshme të institucioneve lidhur me implementimin e kurrikulës. Shumica e institucioneve parashkollore/parafillore përballen me vështirësi në zbatimin e kurrikulës dhe dokumenteve tjera dhe kërkojnë nga Drejtoritë Komunale mbështetje me materiale ndihmëse.

Monitorimi, sipas zyrtarëve të DKA-ve, ndodh në institucionet parashkollore publike dhe konsultohen me Inspektoratin e Arsimit për vizitat monitoruese në institucionet edukative parafillore dhe parashkollore. Në të shumtën e rasteve, Inspektorati i njofton nëse kanë ndonjë kërkesë të veçantë

për inspektim, për karakterin e vizitës dhe dhënien e rekomandimeve, të cilat i shfrytëzojnë për planifikime.

Tekstet dhe materialet didaktike - Sipas përfaqësuesve të DKA-ve, të gjithë fëmijët e klasave parafillore janë furnizuar me pakon e teksteve të aprovuara nga MASH-i. 3 zyrtarë kanë thënë se kanë marrë ankesa lidhur me tekstet e kësaj pakoje, nga ana e edukatoreve apo nga prindërit, të cilat i kanë adresuar në MASH, ndërsa 2 të tjerë kanë thënë se edukatorët janë të kënaqura me pakon. Përgjigje të njëjtë kanë dhënë edhe sa i përket furnizimit të institucioneve parashkollore/parafillore dhe QBK-ve me mjete dhe materiale didaktike, pasi është nivel më specifik i edukimit.

Bashkëpunëtorët profesionalë, edukatorët mbështetëse dhe asistentët - Sa i përket angazhimit të bashkëpunëtorëve profesionalë (pedagogut, psikologut, mjekut) në institucione parashkollore/parafillore, vetëm në një komunë kanë thënë se kanë pedagog, por jo psikolog dhe mjek, ndërsa të tjerët nuk kanë dhënë përgjigje.

Katër zyrtarë kanë thënë se funksionon Ekipi komunal për vlerësimin e fëmijëve me nevoja të veçanta, ndërsa një ka thënë se ky ekip nuk funksionon në komunën e tyre.

Numri i fëmijëve me nevoja të veçanta në institucione parashkollore, në 5 komunat e përfshira në hulumtim, del të jetë 98 gjithsej, ndërsa numri i fëmijëve të përfshirë nga komunitetet 120 fëmijë, kryesisht të komunitetit turk. Të gjithë zyrtarët e DKA-ve kanë thënë se komunat kanë siguruar mbështetje të nevojshme për fëmijët e përfshirë.

Sa u përket edukatoreve mbështetëse, në 5 komunat e përfshira në hulumtim janë gjithsej 20 edukatore mbështetëse dhe 11 asistente. Sipas DKA-ve, ky numër nuk është i mjaftueshëm, pasi kanë fëmijë me nevoja të veçanta në çdo institucion, e po ashtu edhe në klasat e rregullta ka nevojë për mbështetje nga ana e edukatoreve dhe asistentëve.

Të ushqyerit e fëmijëve në institucione parashkollore - Udhëzimi administrativ për të ushqyerit e shëndetshëm në institucione edukative arsimore dhe aftësuese parauniversitare në Kosovë përcakton rolin e

Drejtorive Komunale të Arsimit në zbatimin e tij, përfshirë institucionet që merren me edukimin parashkollor/parafillor.

Disa nga të arriturat në këtë aspekt janë: iniciimi dhe realizimi i aktiviteteve të shumta vetëdijesuese, për të promovuar edukimin shëndetësor, për shërbimet profesionale në institucion dhe për promovimin e të ushqyerit të shëndetshëm. Institucionet kanë siguruar ushqim të shëndetshëm, me proteina, vitamina, yndyra, karbohidrate dhe minerale, pasi janë siguruar fonde të mjaftueshme për këtë qëllim. Është bërë ndryshimi i menysë, duke i larguar nga lista ushqimet më pak të shëndetshme dhe duke i shtuar ato më të shëndetshmet.

Ndër sfidat lidhen me përmbushjen e kërkesave që burojnë nga UA janë: përshtatja e të gjithë fëmijëve me ushqimin brenda institucioneve edukativo-arsimore, pajisjet e vjetruara elektro-shtëpiake, mungesa e stafit (kuzhinierëve, teknikës), rritja e numrit të fëmijëve; sigurimi i ushqimit me tenderë (për shkak se ushqimi duhet të zgjidhet i kualitetit shumë cilësor), procedurat administrative, operatorët ekonomikë jo të kujdesshëm në përgatitjen e dokumenteve.

Arritjet dhe sfidat në kohën e pandemisë COVID-19 - Sipas DKA-ve, edhe pse ishin të papërgatitura të gjitha nivelet e arsimit, jo vetëm në Kosovë, por edhe më gjerë, mund të numërohen disa të arritura në nivelin parashkollor, si: puna e palodhur e edukatoreve në bashkëpunim me prindërit, për realizimin e plan-programit gjatë kohës së pandemisë; organizimi me sukses i punës sipas udhëzuesit; zbatimi me sukses i protokollit për hapjen e kopshteve organizimi i task-forcës komunale në institucion dhe në shkolla; raportimi në baza ditore i të gjithë menaxherëve të shkollave dhe institucioneve parashkollore, zbatimi i tyre praktik në institucionet parashkollore dhe në shkolla; incizimi i emisioneve në RTK – kushtuar këtyre fëmijëve; shtrirja e shpejtë e rrjetit të komunikimit, përmes Viberit dhe Zoomit; punimi i materialeve të ndryshme dhe ndarja e tyre me prindër.

Gjatë pandemisë, të shumta ishin edhe sfidat në këtë nivel të arsimit. Sfida më e madhe ishte teknologjia, pastaj realizimi i të gjitha aktiviteteve të

planifikuara, pjesëmarrja e të gjithë fëmijëve në aktivitetet ditore etj. Infektimi i stafit dhe fëmijëve me covid dhe mbyllja e institucioneve për një kohë ishin sfiduese për edukatorët dhe prindërit. Kishte mungesë të stafi për të bërë zëvendësime, mungesë të mjekut – pediatrit në kopsht për të bërë vizita sistematike dhe pamundësia e komunikimit të dëshirueshëm edukatore–prind. Sfidë ishte përballja me mungesë të stafit (edukatore me sëmundje kronike, edukatore shtatzëna, edukatore të infektuara me covid, që kanë qenë në izolim etj.), pastaj përcjellja e rasteve të infektuara, realizimi i mësimin në distancë etj.

Sfida në shumicën e kopshteve ishin mungesa e njohurive për përdorimin e teknologjisë (sidomos e edukatoreve të moshuara), mungesa e pajisjeve teknologjike të disa fëmijë etj.

Me gjithë sfidat dhe vështirësitë, të gjithë përfaqësuesit e DKA-ve të përfshirë në hulumtim janë deklaruar të kënaqur me punën në edukimin parashkollor/parafillor. Të kënaqur me angazhimin dhe bashkëpunimin e mirëfilltë me institucionin parashkollor dhe shkollat, sepse është rritur përfshirja e fëmijëve në edukimin parashkollor/parafillor dhe gjithashtu ka një gjithëpërfshirje të suksesshme dhe rritje të cilësisë së shërbimeve në këtë nivel.

Sipas tyre, vitet e fundit është bërë shumë me hapjen e klasave parafillore, gati në çdo shkollë, në krahasim me vitet e kaluara. Janë planifikuar të ndërtohen disa institucione të reja parashkollore, disa prej së cilave janë në përfundim e sipër.

4.3.ARRITJET DHE SFIDAT NË GJITHËPËRFSHIRJE NË EDUKIMIN PARASHKOLLOR

Për arritjet dhe sfidat në institucionet parashkollore, nga edukatorët janë kërkuar përgjigje konkrete edhe për gjithëpërfshirjen, gjegjësisht përfshirjen e fëmijëve me nevoja të veçanta në klasat e tyre.

Sipas gjetjeve: nga 25 edukatore në IP publike, 16 nga to kanë deklaruar se kanë të përfshirë në klasat e tyre fëmijë me nevoja të veçanta, ndërsa 9 nga

to nuk kanë të përfshirë. Në IP private, nga 7 edukatore, vetëm 2 kanë të përfshirë fëmijë me nevoja të veçanta. ndërsa në klasat parafillore në nivel shkolle, nga 12 edukatore që kanë marrë pjesë në hulumtim, 5 nga to kanë të përfshirë fëmijë me nevoja të veçanta arsimore.

Gjetjet e hulumtimit tregojnë se edukatoret në institucione publike kanë të përfshirë më shumë fëmijë me nevoja të veçanta krahasuar me ato private.

Në IP publike, 19 edukatore, të cilat kanë fëmijë të përfshirë në klasat e tyre, kanë deklaruar se iu ofrohet mbështetje nga edukatoret mbështetëse; 3 nga asistentët; 1 nga edukatorja mbështetëse dhe asistenti, ndërsa 1 edukatore deklaroi se nuk i ofrohet mbështetje nga asnjëri. Po ashtu, në IP private edukatorja, e cila ka fëmijë me nevoja të veçanta të përfshirë në klasë, ka deklaruar se iu ofrohet mbështetje nga edukatorja mbështetëse. Ndërsa, edukatoret e klasave parafillore brenda shkollave (të cilat kanë fëmijë të përfshirë), 17 kanë deklaruar se nuk iu ofrohet mbështetje nga askush, ndërsa njëra ka deklaruar se për realizimin e gjithëpërfshirjes mbështetje i ofrohet nga asistenti.

Sipas gjetjeve, edukatoret në IP kryesisht mbështeten nga edukatoret mbështetëse, në ndonjë rast edhe nga asistenti. Por, edukatoreve në klasat parafillore brenda shkollave nuk iu ofrohet mbështetje nga askush për përfshirjen e fëmijëve me nevoja të veçanta arsimore.

Planet individuale të arsimit (PIA) sipas edukatoreve, të cilat kanë fëmijë të përfshirë në klasat e tyre, në IP publike i hartojnë 13 edukatore, ndërsa 3 nuk hartojnë PIA. Në IP private edukatoret, të cilat kanë fëmijë të përfshirë, kanë deklaruar se nuk hartojnë PIA, derisa në klasat parafillore vetëm 2 nga 5 edukatore hartojnë plane individuale për fëmijët me nevoja të veçanta të përfshirë në grupet e tyre.

Gjetjet tregojnë se disa nga edukatoret në IP të përfshira në hulumtim nuk hartojnë plane individuale për fëmijët me nevoja të veçanta të përfshirë në klasat e tyre.

Në pyetjen A keni marrë pjesë në ndonjë program trajnimi për gjithëpërfshirje, edukatoret kanë dhënë këto përgjigje: Në IP publike 17 edukatore kanë deklaruar se kanë marrë pjesë në një apo më shumë programe

trajnimi për gjithëpërfshirje, ndërsa 8 nuk janë përfshirë në asnjë lloj trajnimi për gjithëpërfshirje. Në IP private asnjë nga edukatorët nuk është trajnuar për gjithëpërfshirje, ndërsa edukatorët në klasat parafillore, 11 nga to nuk kanë marrë pjesë në programe trajnimi për gjithëpërfshirje.

Marrë në tërësi, më shumë se gjysma e edukatoreve të përfshira në hulumtim nuk kanë marrë pjesë në ndonjë program trajnimi për gjithëpërfshirje.

Në pyetjen se cilat janë nevojat për realizim të suksesshëm të gjithëpërfshirjes, edukatorët janë përgjigjur: në IP publike mendojnë se për realizim të suksesshëm të përfshirjes kanë nevojë për: materiale, lodra dhe mjete didaktike (12 nga to), kënd (sallë) për arte dhe kënde të muzikës (3), profesionistë: psikolog, logoped, fizioterapeut 3; trajnime 4. Po ashtu, disa edukatore kanë kërkuar edhe ambient dhe hapësira më të përshtatshme, kurrikulën 0-5, mbështetje të mjaftueshme nga edukatorët mbështetëse, asistentë, mbështetje nga udhëheqësi, bashkëpunim me prindër, numër më të vogël të fëmijëve në klasë etj. Ndërsa, 1 nga edukatorët deklaroi se institucioni në të cilin punon ia ofron të gjitha mundësitë.

Në IP private edukatorët deklarohen se kanë nevojë për: trajnime për avancim profesional të edukatoreve dhe krahas tyre edhe infrastrukturë të përshtatshme (5 edukatore), ambiente dhe hapësira më të përshtatshme, kabinet të teknologjisë, sallë të edukatës fizike, trajnime për zbatim të kurrikulës, mjete, pajisje dhe materiale didaktike; bashkëpunim me prindër etj.

Ndërsa, edukatorët e klasave parafillore, për realizimin e gjithëpërfshirjes, kanë deklaruar se kanë nevojë për trajnime për qasje ndaj fëmijëve me nevoja të veçanta, PIA, dhe gjithëpërfshirje (4), ndërsa pjesa tjetër e edukatoreve deklarojnë se për realizimin e përfshirjes nevojiten: materiale didaktike të mjaftueshme dhe mjete e pajisje edhe teknologjike; përshtatja e kurrikulës, mundësia e mësimi përmes lojës; kushte më të mira të punës; edukatorë mbështetës; asistentë, shërbime profesionale (psikolog, logoped, fizioterapeut, mjek) brenda shkollës, përfshirje dhe mbështetje e prindërve në edukim të fëmijëve (8) etj.

Sipas gjetjeve, për realizimin e gjithëpërfshirjes edukatore të kanë nevojë për mbështetje, përveçse nga edukatorët mbështetëse, edhe nga profesionistë të tjerë specifikë, trajnime specifike për përfshirje, por edhe mjete dhe materiale didaktike të mjaftueshme, si dhe hapësira të përshtatshme e përkrahje institucionale nga udhëheqësi, prindërit etj.

4.4. ARRITJET DHE SFIDAT NË EDUKIMIN PARASHKOLLORE SIPAS MENAXHMENTIT TË IP-ve

Njëra ndër çështjet e trajtuara të këtij hulumtimi gjithëpërfshirës, për edukimin parashkollor, është edhe ajo lidhur me menaxhimin e institucioneve parashkollore. Në kuadër të kësaj çështjeje, kemi trajtuar aspektet kryesore që karakterizojnë dhe përcaktojnë suksesin e cilësinë e menaxhimit dhe realizimit në tërësi, të punës së institucionit parashkollor. Prandaj, të gjitha të dhënat lidhur me çështjet e poshtëshënuara janë si reflektim i respondentëve menaxhues të këtyre institucioneve, si: bashkëpunimi i menaxhmentit të IP-ve me MAShTI-n, me DKA-të, me edukatorët, me bashkëpunëtorët profesionalë dhe me prindërit. Janë theksuar arritjet dhe sfidat sipas menaxhmentit të IP-ve në zbatimin e kurrikulës për klasën parashkollore; në përdorimin e pakos me tekste të klasës parashkollore; në të ushqyerit e shëndetshëm të fëmijëve; në punën në kohën e pandemisë COVID 19 etj. Rëndësia e të gjitha këtyre problematikave të trajtuara është e pakontestueshme për organizimin dhe realizimin e punës së IP-ve.

Bashkëpunimi i menaxhmentit të IP-ve me MAShTI-n - Sipas Ligjit për Arsimin Parauniversitar në Kosovë (MAShT, 2011), edukimi parashkollor është në kompetencë të DKA-së, kontributi i MAShTI-t për këtë nivel edukimi është kryesisht në aspektin e zhvillimit profesional të edukatoreve dhe në bërjen e politikave arsimore më të avancuara për kujdesin, zhvillimin dhe edukimin e fëmijëve të moshës 0-6 vjeç. Kështu që, bashkëpunimi i IP-ve me MAShTI-n, gjithnjë sipas reflektimit të udhëheqësve të IP-ve, kishte këto përparësi pozitive: Në takimet e përbashkëta, që organizohen në Kolegjium të drejtorëve, në organizimin e zhvillimit profesional të edukatoreve, në përmirësimin e kushteve të punës, në zbatimin e

dokumenteve zyrtare të hartuara nga MASHTI. Nga menxhmenti i IP-ve private theksohet bashkëpunimi me Divizionin për Arsim Privat dhe MASHTI-n deri në licencimin e tyre.

Si çështje sfiduese, të cilat kanë të bëjnë me raportin IP-MASHTI, përgjatë menaxhimit të tyre, theksohet mospërfshirja sa duhet e edukatoreve në procese të ngritjes së tyre profesionale, neglizhenca e MASHTI-t ndaj IP-ve private, sidomos në përfshirjen në trajnime, dhe ndryshimet e shpeshta të qeverive, njëkohësisht edhe të politikave, të cilat reflektojnë në funksionimin dhe menaxhimin e IP-ve.

Bashkëpunimi me DKA-të - Shihet si arritje në shumë aspekte, duke u bazuar në atë se menaxhimi dhe funksionimi i institucioneve parashkollore është kompetencë e DKA-ve dhe si suksese përgjatë bashkëpunimit ndërmjet këtyre dy partnereve të realizimit të edukimit parashkollor janë konsideruar: Krijimi kushteve të punës; realizimi i projekteve të përbashkëta, organizimi i zhvillimit profesional të edukatoreve; inkuadrimi i studentëve në praktikë në IP; mbështetja për fëmijët që familjet e tyre janë në skemat sociale, si dhe në mbikëqyrjen e cilësisë së punës edukative.

Kurse, sfiduese paraqiten këto specifika të shërbimit në institucione parashkollore: Mungesa e mbështetjes në përfshirje më të madhe të fëmijëve në IP; mungesa e zyrtarëve profesionalë për parashkollorë në komuna, IP-të private nuk kanë fare bashkëpunim me DKA-në.

Bashkëpunimi i menaxhmentit të IP-ve me edukatorët - Lidhur me përparësitë e tyre (si udhëheqës) në raport me punën e edukatores, janë mjaft pozitive dhe optimiste si: në realizimin efektiv të përmbajtjeve programore, në përkrahjen me materiale dhe krijimin e kushteve të mira për punë, në organizimin e përbashkët, në planifikim të punës, mbështetje për bashkëpunim me prindërit, bashkëpunim në projekte, në zhvillim profesional, në këmbim të ideve të reja, e po ashtu në përballimin e suksesshëm të situatës me pandeminë.

Sfiduese në raport me edukatoren drejtoreshat i kanë theksuar këto problematika, me të cilat janë përballur, si: mungesa e hapësirave përgjatë

aktiviteteve, mungesa e trajnimeve adekuate për punë cilësore, mungesa e kurrikulave të përshtatshme, mungesa e përvojave tek edukatorët e reja, etj.

Bashkëpunimi me prindërit - Është njëri ndër faktorët kryesor për funksionimin efikas të punës. Nga bashkëpunimi i duhur i këtyre dy faktorëve përcaktohet cilësia e shërbimit të institucionit ndaj fëmijëve. Bashkëpunimi edukatore–prind i ka veçantitë e veta, që lidhen direkt me kujdesin, zhvillimin dhe edukimin e gjithanshëm të fëmijës. Ndërkaq, bashkëpunimi prind-udhëheqës i IP-së i ka specifikat e veta lidhur me të cilat drejtoreshat kanë paraqitur këto përparësi: ngritja e vetëdijes për rëndësinë e edukimi parashkollor; përfshirja e prindërve në aktivitete profesionale dhe në projekte si donator; ndihma e prindërve të fëmijët me nevoja të veçanta; respektimi i kërkesave dhe nevojave të IP-ve për edukim të mirë të fëmijëve nga disa prindër. Po ashtu, si sukses i veçantë është theksuar bashkëpunimi menaxhment-prind në situatën pandemike, pasi prindërit kanë qenë shumë të përkushtuar në çfarëdo shtate apo nevoje që u është paraqitur.

Si sfida në aspektin e bashkëpunimit menaxher-prind janë potencuar këto problematika: mospërfshirja e mjaftueshme e prindërve në kujdesin ndaj fëmijës, moskuptime lidhur me qasjen ndaj fëmijës, keqkuptime rreth zhvillimit të fëmijës, kërkesat e shumta që t’u mësohen fëmijëve shkronjat dhe lexim-shkrimi, mosinformimi i duhur për përdorimin e këtyre dokumenteve dhe materialeve për prindin etj.

Zbatimi i kurrikulës për klasën parafillore – Me gjithë ankesat e edukatoreve për ngarkesat teknike dhe administrative që u shkakton ditari, planifikimet e detajuara, si suksese lidhur me zbatimin e kurrikulës janë evidentuar: Mjetet didaktike sipas nevojës, donatorët e shumtë në furnizime me lodra, idetë dhe metodat e shumta, të reja, për shfrytëzimin e mjeteve didaktike.

Kurse, si sfida lidhur me nivelin e zbatimit të këtij dokumenti potencohen: moskujdesi i edukatoreve dhe fëmijëve ndaj lodrave dhe mjeteve të tjera didaktike, mungesa e aparateve fotokopjuese dhe plastifikuese, disa nga mjetet didaktike nuk janë të standardizuara, kanë vështirësi financiare në

plotësimin e nevojave dhe kërkesave për punë dhe në hapësirat e vogla për vendosjen e mjeteve didaktike.

Përdorimi i pakos me tekste të klasës parafillore - Për mënyrën dhe nivelin e zbatimit të pakos së teksteve për klasën parafillore, të ofruar nga MASHTI, menaxhmenti i IP-ve ka paraqitur këto përparësi: Sigurimi falas i pakos për vitin 2020, sigurimi i mjaftueshëm për të gjithë nxënësit, pakoja e mirë për punën e edukatores.

Ndërkaq, si vështirësitë dhe dobësi është potencuar përdorimi i kësaj pakoje nga menaxhmenti i IP-ve. Konsiderohet si pako më shumë shkollore sesa parashkollore, pasi me këtë pako fëmijët mësojnë si nxënës dhe jo si fëmijë dhe ka ngarkesë fizike e psikike për fëmijët.

Bashkëpunimi me bashkëpunëtorët profesionalë - Është në shërbim të kujdesit dhe mirëqenies së përgjithshme të fëmijës dhe menaxhuesve të IP-ve. Si përparësi i kanë vënë në fokus këto bashkëpunime: bashkëpunim me mjekë për vizita të kohëpaskohshme, bashkëpunim me logoped për raste të veçanta, si dhe bashkëpunim me psikolog dhe adresimi i problemeve të stafit.

Ndërkaq, si sfida në kuadër të bashkëpunimeve me bashkëpunëtorë profesionalë i theksojnë: mosbashkëpunimin e rregullt me staf profesional, për shkak të buxhetit; mungesën e stafit profesional krahas nevojave, papërgjegjësinë e stafit profesional krahas nevojave që kanë institucionet parashkollore.

Përfshirja e fëmijëve me nevoja të veçanta në edukim - Menaxherët e IP-ve i kanë paraqitur disa përparësi lidhur me përfshirjen e fëmijëve me nevoja të veçanta, edhe pse ky është një problem global, i të gjitha shoqërive, i cili te ne ka qenë i patrajtuar në mënyrë të mirëfilltë. Por, ofrimi i donacioneve të shumta nga OJQ të ndryshme, me orientim nga njerëzit e posaçërisht nga fëmijët me aftësi të kufizuara, ky problem në shoqërinë tonë është sensibilizuar dukshëm, ka zbutur gjithëpërfshirjen dhe ka ndryshuar shumëçka, në aspekt pozitiv. Si arritje dhe suksese të kësaj natyre, nga të dhënat e terrenit, janë paraqitur: përfshirja, sigurimi i kushteve për FNV,

zbatimi PIA në raste të nevojshme, respektimi i të drejtave të FNV, bashkëpunimi me prindërit e tyre dhe socializimi i FNV-ve.

Krahas përparësive, menaxherët hasin edhe në këto vështirësi/sfida lidhur me përfshirjen e fëmijëve me aftësi të kufizuara në IP: mungesa e hapësirave adekuate për FNV, që inkluzioni është barrë e prindërve dhe shpesh përfshirjen e fëmijëve në IP e mbështesin me asistent privat, mungesa e trajnimeve të edukatoreve për FNV dhe mosshpërndarja e FNV-ve nëpër grupe të ndryshme dhe ngarkesa e edukatoreve me FNV, sepse ka raste kur një edukatore ka edhe deri 5 fëmijë të tillë në grup dhe vështirësitë e saj në trajtimin e secilit janë të paimagjinueshme.

Të ushqyerit e shëndetshëm të fëmijëve - Si përparësi janë kryesisht këto: ushqimet që përgatiten në IP nga kuzhinierët profesionistë, trajnimet për ushqyeshmëri të shëndetshme të fëmijëve, janë bërë ndryshime në meny, si dhe nga menaxhmenti i IP-ve të kryeqytetit paraqet si përparësi ushqimin e përgatitur mirë dhe me cilësi në kuzhinën qendrore për të gjitha IP-të publike të kryeqytetit.

Kurse si probleme, me të cilat ballafaqohen përgjatë sigurimit të ushqimit të fëmijëve, nga menaxhmenti i IP-ve janë të paraqitura këto specifika: ofertat e tenderëve për ushqim, pa ofertë të ushqimeve të shëndetshme, vështirësi në furnizim për shkak të procedurave të prokurimit, nuk bëhet rishikimi as përmirësimi i menysë në shumë raste, ushqimi i përsëritur dhe shumë nga ushqimet fëmijët nuk i hanë.

Puna në edukimin parashkollor/parafillor në kohën e pandemisë COVID-19 - Gjithnjë sipas reflektimit të menaxhmentit të IP-ve, funksionimi i institucioneve gjatë pandemisë ka rezultuar me këta tregues pozitiv: platforma për punë online me fëmijët, angazhimi i madh i prindërve gjatë pandemisë, pastrimi gjeneral dhe dezinfektimi i IP-ve, fuqizimi i bashkëpunimit me prindër, vetëdijesimi dhe mobilizimi i stafit për menaxhim e tejkalim të situatës dhe mbajtja dhe kujdesi për higjienë dhe respektim të masave të pandemisë.

Ndërkaq, si çështje që paraqisnin vështirësi, gjatë funksionimit të IP-ve në kohë pandemie, sipas këtyre respondentëve, ishin: realizimi i punës online

përmes platformës, mosbashkëpunimi i disa prindërve gjatë kohës së realizimit të edukimit në distancë, përdorimi i mangët i teknologjisë në pandemi për shkak të mungesës së kapaciteteve teknologjike të edukatoreve, mungesa e pajisjeve teknologjike, mbajtja e distancës për shkak të natyrës së fëmijëve dhe hapësirave të vogla e numrit të madh të fëmijëve, mbajtja e maskave dhe të folurit me vështirësi për shkak të maskës.

Arritjet dhe sfidat e tjera - Janë aspektet tjera të papërfshira në pyetjet e këtij hulumtimi, të cilat udhëheqëset e IP-ve i konsiderojnë si suksese ose të arritura, si: motivimi për punë i lartë, për të mos e ndërprerë punën në pandemi (renovim, pastrim), përfshirja e prindërve, pajisja e IP-ve me mjete teknologjike, klima e mirë bashkëpunuese me DKA, MASHTI, OJQ, funksionimi i këshillave të prindërve etj.

Përveç të arriturave të lartcekura, si sfida të tjera janë edhe licencimi, integrimi, informimi (për IP private), ndryshimet e shpeshta të stafit të DKA-ve dhe menaxhimi i situatës gjatë pandemisë COVID-19.

Menaxheret e IP-ve të përfshira në hulumtim kanë theksuar se janë të kënaqura në shumë aspekte: Me bashkëpunim, me gjithëpërfshirje, me përgjegjësi dhe llogaridhënie, me zbatim të kurrikulës, me monitorim, me autonomi e mbështetje. Po ashtu, bashkëpunimi me prindër, me OJQ-të, me DKA-të dhe MASHTI-n, ndërsa institucionet parashkollore me bazë në komunitet janë të hapura, transparente, bashkëpunuese dhe vetëfinancuese.

Njëkohësisht të gjitha kanë reflektuar se ka nevojë të bëhet më shumë dhe mundësitë janë më të mëdha sesa rezultatet.

4.5. ARRITJET DHE SFIDAT NË EDUKIMIN PARASHKOLLOR SIPAS EDUKATOREVE

Puna e edukatoreve me fëmijë është praktika që tregon më së miri se si funksionon edukimi parashkollor në Kosovë, cilat janë arritjet dhe cilat janë sfidat në realizimin e punës së tyre.

Zbatimi i kurrikulës për klasën parafillore në praktikë - Lidhur me këtë janë përgjigjur vetëm edukatorët që punojnë me klasën parafillore. Si arritje

për këtë janë dokumentimi i aktiviteteve dhe përmbushja e pritjeve të prindërve për ushtrimin e shkronjave dhe numrave nga fëmijët, pavarësisht vështirësive, po ashtu është edhe unifikimi i plan-programit në të gjithë vendin për parafillor, rezultatet e kompetencave kanë ndihmuar në planifikim dhe realizim të punës dhe bazuar në planifikimin e mirë të punës arrijnë të realizimi i rezultateve të caktuara.

Ndërsa, si sfida edukatorët paraqesin ndërlidhjen e tri njësive mësimore nga programi lëndor brenda një dite, mësimin e shkronjave dhe numrave nga fëmijët si në shkollë, duke përdorur librat, po ashtu edhe puna administrative e ngarkuar. Temat e njësive mësimore në programin lëndor nuk janë të përshtatshme për mësimdhënësit dhe është punë e mundimshme, për arsye se për çdo njësi mësimore dhe aktivitet duhet të përgatiten veç e veç planifikimet për rezultatet dhe kompetencat e synuara, që duhet të arrihen, ngase është e veçantë ndërlidhja e fushave.

Si sfida është vlerësimi në bazë të kriterëve të paraqitura në kurrikulë, sepse ofrimi i trajnimit nuk ka qenë adekuat për të kuptuar si duhet realizimin e kurrikulës. Gjithashtu, planifikimi i ndarë në 18 orë mësimore në javë, mjedisi jo i përshtatshëm dhe mungesa e materialeve.

Përdorimi i teksteve në edukimin parashkollor nga edukatorët - Është paraqitur si përparësi, sepse edukatorët që punojnë me fëmijët e grupmoshave 3-4 vjeç dhe 4-5vjeç përdorin libra me ilustrime, me përralla dhe që janë të përshtatshme për moshën. Ato libra i përdorin për të plotësuar përmbajtjen programore sipas nevojës dhe për argëtim të fëmijëve me përmbajtjet e tyre. Ndërsa, edukatorët që punojnë me fëmijët e grupmoshave 5-6 vjeç kanë theksuar se e përdorin pakon me tekste të miratuar nga MASHTI, edhe pse e paraqesin këtë pako si të ngarkuar me përmbajtje për fëmijët e kësaj moshe. Vetëm një numër i vogël i edukatoreve e paraqesin pakon të përshtatshme me përmbajtje dhe të arritshme nga fëmijët.

Monitorimi i edukatoreve për cilësinë e tyre në punë - Realizohet zakonisht nga drejtoreshat e tyre, në disa raste monitorohen edhe nga DKA-të dhe Inspektorati, por ka edhe edukatore që nuk monitorohen asnjëherë nga askush.

Sa u përket kushteve të punës në institucionet që e realizojnë punën e tyre, edukatorët tregojnë se objektet, klasat dhe ambienti i jashtëm ku punojnë edukatorët janë të mira dhe vetëm një numër i vogël i edukatoreve theksojnë se kushtet për punë janë në nivel jo të kënaqshëm.

Promovimi i të ushqyerit e shëndetshëm të fëmijët nga edukatorët - Realizohet duke përgatitur ushqim të shëndetshëm bashkë me fëmijët, duke vizituar ferma, pëmishte dhe kopshte, duke realizuar projekte për ushqimet e shëndetshme dhe jo të shëndetshme, përmes piramidës së ushqimit, përmes modelimit e vizatimit të produkteve të shëndetshme etj.

Qasja e edukatoreve në punën me fëmijët në kohën e pandemisë COVID-19 - Nga rezultatet paraqiten këto arritje: edukatorët konsiderojnë se ishte një përvojë e re, që ka ndikuar pozitivisht në bashkëpunimin e edukatoreve me familjet e fëmijëve. Përcjellja e platformave online, angazhimi i fëmijëve dhe prindërve në realizim të aktiviteteve me materiale nga shtëpia, përdorimi i teknologjisë për komunikim në grup, raportimi për punën e realizuar etj., janë risi në punën e tyre dhe janë zhvilluar profesionalisht.

Ndërsa, si sfida janë paraqitur vështirësitë që kishin edukatorët gjatë punës online në kohën e pandemisë COVID-19, realizimi i punës me fëmijë nën sigurimin e masave për mbrojtje nga COVID-19, kycja përmes mjeteve teknologjike nga edukatorët, mungesa e mjeteve teknologjike nga disa fëmijë, mosgatishmëria e disa prindërve të merren me aktivitetet e fëmijëve, mosprezenca fizike, vlerësimi i arritjeve të fëmijëve, mungesa e aktiviteteve grupore, mungesa e njohurive të prindërve për mjetet teknologjike, ndërprerjet e kohëpaskohshme të punës për arsye të infektimit në grup dhe në institucione etj.

Edukatoret janë shumë të kënaqura me punën e tyre, sepse i duan fëmijët janë të vlerësuara nga prindërit e fëmijëve për punën që bëjnë, kanë bashkëpunim të mirë kolegial dhe ajo e që kanë theksuar më shumë është se ndihen mirë kur i shohin zhvillimin dhe arritjet e fëmijëve të klasës çdo ditë.

PËRFUNDIME

Bazuar në rezultatet e hulumtimit, kemi këto përfundime që paraqesin arritjet dhe sfidat në nivelin e edukimit parashkollor në Kosovë. Janë hartuar ligje dhe udhëzime administrative, Ligji për edukimin parashkollor është hartuar në vitin 2006 dhe nuk i plotëson nevojat e edukimit parashkollor në Kosovë, prandaj jemi në pritje të një ligji të ri për fëmijërinë e hershme. Është hartuar Kurrikula Bërthamë, që përfshin klasën parafillore, por ka vështirësi në zbatim, ndërsa Kurrikula për edukimin parashkollor 3-6 vjeç është nga viti 2006, por nuk i përmbush nevojat dhe interesat e fëmijëve dhe nuk i përfshin të gjitha grupmoshat e fëmijëve. Rezultatet tregojnë që tekstet për klasën parafillore nuk janë të përshtatshme për moshën dhe arritjet e fëmijëve dhe njëkohësisht ato përdoren nga fëmijët dhe edukatorët. Si e arritur është hartimi i platformës online të edukimit në distancë për edukimin parashkollor dhe shfrytëzohet edhe nga prindërit, por ka vështirësi në përdorimin e teknologjisë, si nga edukatorët po ashtu edhe nga prindërit.

Me ligj është dhënë mundësia të hapen institucione parashkollore private, por nuk janë licencuar me kohë dhe nuk janë monitoruar për cilësi në realizim të punës, e as nuk janë mbështetur me dokumente zyrtare, me trajnime etj. Ka filluar ndërtimi i disa IP-ve publike, por që nuk janë të mjaftueshme, prandaj nevojitet buxhet shtesë në nivel lokal për ndërtimin e IP-ve të reja, si dhe për sigurimin e materialeve të nevojshme për punë dhe trajnimin e edukatoreve. Akoma nuk janë krijuar kushtet e nevojshme për përfshirje të fëmijëve në edukimin e hershëm, sidomos në zonat rurale, si dhe fëmijët e komunitetit pakicë janë fare pak të përfshirë.

Sa i përket ushqyeshmërisë së shëndetshme për fëmijët në institucione parashkollore, sigurimi i ushqimit bëhet me ofertat e tenderëve për ushqim, por pa ofertë të ushqimeve të shëndetshme.

Mungojnë bashkëpunëtorët profesionalë, edukatorët mbështetëse dhe asistenteve, e po ashtu mungojnë edhe evidencat e përfshirjes së fëmijëve me nevoja të veçanta nëpër komuna dhe planet për mbështetje dhe përkrahje të këtyre fëmijëve. Edukatorët kanë nevojë për trajnime bazuar në kërkesat

dhe nevojat e tyre, sidomos për planin PIA dhe për qasje ndaj FMN të veçanta

Me gjithë sfidat dhe vështirësitë, të gjithë përfaqësuesit e DKA-ve të përfshirë në hulumtim janë deklaruar të kënaqur me punën në edukimin parashkollor/parafillor, me angazhimin dhe bashkëpunimin e mirëfilltë me institucionet parashkollore, sepse është rritur përfshirja e fëmijëve dhe gjithashtu ka një gjithëpërfshirje të suksesshme dhe rritje të cilësisë së shërbimeve në këtë nivel.

REKOMANDIME

Për MASHTI-n

- Të hartohet dhe të miratohet Ligji për fëmijërinë e hershme;
- Të rishikohen kurrikulat për arsimin parashkollor dhe parafillor dhe të jenë praktike për zbatim;
- Të rishikohen tekstet për nivelin parashkollor dhe të mos ketë mbingarkesë të përmbajtjeve;
- Të monitorohet dhe vlerësohet puna në IP publike, private, klasë parafillore dhe QBK, sepse nuk ka të dhëna të mjaftueshme për cilësinë e edukimit që realizohet në to;
- Të monitorohet funksionimi i IP-ve private;
- Të ofrohen trajnime sipas nevojave që kanë edukatorët për t'u zhvilluar profesionalisht;
- Të kërkohet rritja e buxhetit për edukimin parashkollor në nivel qeveritar.

Për DKA-të

- Të krijojnë kushte për përfshirje të fëmijëve në edukim parashkollor edhe nga zonat rurale dhe fëmijët e minoriteteve;
- Të planifikohet dhe të kërkohet rritje në buxhetin për edukim parashkollor në nivel komunal;
- Të punësohen bashkëpunëtorë profesionalë, edukatore mbështetëse, asistente, dhe të krijohen kushteve për edukim gjithëpërfshirës;
- Të sigurohet evidenca e fëmijëve me nevoja të veçanta në secilën komunë dhe të planifikohet përfshirja dhe mbështetja e tyre;
- Të monitorohet nga secili institucion përgjegjës zbatimimi i Udhëzimit Administrativ për të ushqyerit e shëndetshëm në institucione edukative-arsimore dhe aftësuese;
- Të sigurohen ushqime të shëndetshme për fëmijët që ushqehen në institucione edukative;
- Zyrtarët e DKA-ve për nivelin parashkollor të jenë më kompetentë për rëndësinë dhe funksionimin e parashkollorit;
- Të fuqizohet profesionalisht menaxhimi adekuat i institucioneve parashkollore.

Për menaxhmentin

- Të monitorojë cilësinë e punës edukative;
- Të kërkojë mundësi për përmirësim të kushteve për fëmijë me nevoja të veçanta.

Për edukatorët

- Të ofrojnë edukim cilësor për fëmijët dhe të përkushtohen për tejkalimin e sfidave në punën e tyre;
- Të punojnë me PIA në klasat që ka fëmijë me nevoja të veçanta.

Referencat

- Aliu Gashi, M. (2019). Identifikimi i nevojave të edukatoreve për zhvillim profesional.” *Kërkime Pedagogjike*”. Prishtinë: Instituti Pedagogjik i Kosovës.
- Bennis, W. G. (2017).
<https://www.naeyc.org/sites/default/files/globally-shared/downloads/PDFs/resources/pubs/chapter-1-from-survive-to-thrive.pdf>.
- Gashi, A. M. & Plakolli, Z. . (2016). *Sfidat dhe gatishmëria e nivelit lokal për të realizuar edukimin parafillor si edukim i obliguar*. Prishtinë: Instituti Pedagogjik i Kosovës.
- Havolli R.S., & Mekolli.S. (2018). Roli i edukatoreve mbështetëse në institucionet parashkollore publike në Kosovë. “*Kërkime Pedagogjike*”. Prishtinë Instituti Pedagogjik i Kosovës.
- IPK. (2019). *Kurrikula e bazuar ne kompetenca - Përvojat gjatë zbatimit, sfidat dhe mundësitë si dhe nevojat për mbështetje të vazhdueshme të mësimdhënësve*. Prishtinë.: Instituti Pedagogjik i Kosovës.
- Kuvendi i Kosovës (2007). *Ligji për botimin e teksteve shkollore, mjeteve mësimore, lektyrës shkollore dhe dokumentacionit pedagogjik, Nr. 02/L67*. Prishtinë, MASHTI.
- Kulla, A., Zisi, A., Ikononi, E. . (2017). *Si t'i ndihmojmë prindërit për t'u kujdesur për zhvillimin dhe edukimin cilësor të fëmijëve gjatë fëmijërisë së hershme*. Tiranë.
- MASHTI. (2006). *Kurrikula për edukimin parashkollor*. Prishtinë,
- MASHTI. (2006). *Ligji për edukimin parashkollor në Kosovë, Nr. 02/L-52*. Prishtinë..
- MASHTI. (2008). *Ligjit për Arsimin në Komuna, Nr. 03/L-068*. Prishtinë.
- MASHTI. (2011). *Ligji për arsimin parauniversitar në Kosovë, Nr, 4/L32*. Prishtinë.

- MAShTI. (2011). *Standardet e Zhvillimit dhe të Mësuarit në Fëmijërinë e Hershme 0-6 vjeç*. Prishtinë.
- MAShTI. (2011). *Standardet për tekstet shkollore*. Prishtinë.
- MAShTI. (2013). *Udhëzim Administrativ Nr. 18/2013 Përdorimi i planit individual të arsimit*,. Prishtinë.
- MAShTI. (2014). *Udhëzimi Administrativ Nr. 34/2014, Funkcionimi i shërbimit pedagogjik-psikologjik në shkolla*. Prishtinë..
- MAShTI. (2015). *Plani Strategjik për Organizimin e Mësimin për Fëmijët me Nevoja të Veçanta Arsimore (PSOMFNVA) 2016-2020* . Prishtinë.
- MAShTI. (2016). *Kurrikula Bërthame për klasën përgatitore dhe arsimin fillor në Republikën e Kosovës*. Prishtinë.
- MAShTI. (2016). *Plani strategjik i arsimit ne Kosove 2017-2021*. Prishtine:
- MAShTI. (2017). *Udhëzimi Administrativ Nr. 16/2017 për vlerësimin e fëmijëve me nevoja të veçanta*. Prishtinë. I.
- MAShTI. (2018). *Udhëzues për normat dhe standardet e hapësirave të objekteve parashkollore*. Prishtinë.
- MAShTI. (2019). *Kurrikula per ëdukimin parashkollor*. Prishtinë.
- MAShTI. (2019). *Udhëzimi Administrativ Nr. 3/2019 për të ushqyerit e shëndetshëm në institucionet edukative arsimore dhe aftësuese të arsimit parauniversitar*. Prishtinë.
- MAShTI. (2021). *Statistikat2020/2021*. Prishtinë.
- MAShTI. *Udhëzimi Administrativ nr. 25/2014 për licencimin e mësimdhënësve* (2014). Prishtinë.
- UNESCO. (n.d.). *UNESCO (2007) Education for All (EFA) Global Monitoring Report, Strong foundations: Early Childhood Care and Education, UNESCO*.
- Vadahi, F. (2002). *Pedagogjia Parashkollore*. Shkodër.